

Türk-İngiliz-Fransız Bağlaşması (19 Ekim 1939)

Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikası.

Atatürk dönemi, dış siyasette “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözü ile barıştan yana, diğer ülkelerle uyum içerisinde dünya barışının korunmasına hizmet eden, aynı zamanda kendi millî çıkarlarını da muhafaza eden bir dönem olmuştur. Bu barışçıl girişimlerle Orta Doğu ve Balkanlarda bölgesel bir güvenlik ve yardımlaşma çemberi tesis edilmiştir. Barışçıl girişimler, aynı zamanda güvenliği sağlamaya yönelik olarak hem Türkiye’nin hem de bölgenin emniyetini sağlayacak antlaşmalar yapılmasının önünü açmıştır. Bu doğrultuda Balkan ülkeleri Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ile Türkiye arasında kurulan dördü Balkan Paktı (1934); İran, Irak, Afganistan ve Türkiye arasında kurulan Sadabad Paktı (1937) hem Batı’da hem de Doğu’da bölge barışına ve güvenliğine hizmet eden girişimler olmuştur. Türkiye, 1930’lu yıllarda İtalya’nın yayılımcı politikalarından endişe duyarak İngiltere ve Fransa ile dostluk ilişkilerine girişmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü üzerine cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen İsmet İnönü döneminde İkinci Dünya Savaşı başlamış ve tüm dünyada gerginlik had safhaya ulaşmıştır. İsmet İnönü, olası bir savaşta Türkiye’nin emniyetinin ancak İtalya ve Almanya tarafından tehdit edilebileceği görüşündedir. Bunu önlemek için içerisinde Sovyetlerin yer aldığı Batılı müttefik güçler İngiltere ve Fransa yanında, mihver devletler Almanya ve İtalya’ya karşı olan grup içerisinde yer alması gerektiğini düşünüyordu. Dünyada yaşanan son gelişmeler ve ülkelerinde artan kamuoyu baskılarıyla Batılı müttefik güçler tarafından Polonya, Yunanistan, Romanya ve Türkiye’ye güvence verilmiştir. Balkanlarda meydana gelen gelişmeler üzerine Yunanistan ve Romanya’ya saldırıya uğramaları durumunda teminat veren İngiltere ile Fransa, Türkiye’nin de buna katılmasını teklif etmiştir. Türkiye, özellikle İtalya’nın Arnavutluk’u işgal etmesi üzerine Batılı devletler ile Sovyetler Birliği arasında devam eden ‘Barış Cephesi’ görüşmelerine katılmak istemiştir. Hitler tarafından Ankara’ya büyükelçi olarak gönderilen Von Papen, bu yakınlaşmayı engellemeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Almanya’nın tüm önleme girişimlerine karşı İngiltere ile görüşmeler başlamıştır. 15 Nisan’da Türkiye ve İngiltere arasında başlayan müzakereler, 12 Mayıs 1939’da Türkiye’yi Barış Cephesi’ne bağlayan karşılıklı Yardım Deklarasyonu’nun yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu antlaşmaya göre iki devlet arasında ulusal güvenlikleri açısından bir ittifak antlaşmasının imzalandığı açıklanmıştır. Hatay Sorunu 1939 yılına kadar neticelendirilemediği için Türkiye ile Fransa arasında ilişkiler ilk aşamada bir sonuca bağlanamamış, Fransa ile aynı nitelikte bir deklarasyon ancak 23 Haziran 1939’da imzalanmıştır. Taraflar bu beyannameyle Akdeniz ve Balkanlar’da güvenliğin tesis edilmesinin gerekli olduğunu bildirmişlerdir. Ancak bu deklarasyonla yapılması kararlaştırılan antlaşmanın hiçbir devlete karşı olmayacağı ifade edilmiştir.

Yeni bir dünya savaşının beklendiği günlerde beklenmedik bir gelişme yaşanmış, Sovyet Rusya ile Almanya arasında 23 Ağustos’ta bir saldırmazlık paktı imzalanmıştır. Hitler ve Stalin’in aralarında bir saldırmazlık paktı imzalamaları, Türkiye’yi tedirgin etmiştir. Türkiye, Sovyet Rusya’yı karşısına almamak için Sovyetler Birliği’nin de yer alacağı beklentisiyle katılmış olduğu Batı Cephesi’nde iki Batılı devletle, İngiltere ve Fransa ile yalnız kalmıştır. Türkiye, Alman-Sovyet antlaşmasına tepki olarak 1939 Ağustos’unda Almanya ile olan ticaret antlaşmasını yenilememiştir. İngiltere, Hitler ve Stalin arasında imzalanan Hitler-Stalin Antlaşması’na Almanya tarafından işgal edilen Polonya’ya tam destek vererek cevap vermiştir. Bir ay sonra 1 Eylül 1939’da Alman ordusu Polonya’ya girmiş ve Almanya-Polonya savaşı olarak başlayan olaylar önce bir Avrupa savaşına sonra bir dünya savaşına dönüşmüştür.

Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında ortak demeçlerin ardından üçlü ittifakı içeren bir metin hazırlanmıştır. Ancak Türkiye, bu antlaşmayı imzalamadan önce Sovyet Rusya ile de bir uyum sağlamak istemiştir. Sovyet Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Terentiev, Şükrü Saraçoğlu'nu Moskova'ya davet etmiş ancak görüşmelerde Moskova hükümeti Türkiye'den kabul edilemez bazı isteklerde bulununca müzakerelere son verilmiştir. Savaş anında Türk müdafaasını Sovyetlerin onayına bağlamayı kabul etmeyen Saraçoğlu, Moskova'dan ayrılmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Viscount Halifax tarafından Bükreş'e, Sir R. Hoare'ye gönderilen telgrafta Türk hükümetinin, İngiliz-Fransız-Türk Antlaşması'ndaki hususlarla uzlaştırılmayan Moskova'daki koşulları kabul etmemesinin çok tatmin edici olduğu iletilmiştir. The Evening Star gazetesinin "Avrupa'da Günbegün Savaş" başlıklı haberinde Türkiye'nin, Rusya'nın taleplerinin Türk liderler tarafından reddedilmesinin ardından Fransa ve İngiltere ile bir antlaşma imzalamasının, savaşın gidişatı üzerinde hayati bir etkisi olmasının muhtemel olduğu değerlendirilmiştir. Türk-Sovyet görüşmelerinden sonuç alınamaması mihver güçlerine karşı Batılı devletlerle bir an önce bir ittifak antlaşması imzalamayı Türkiye'nin önünde tek bir seçenek olarak bırakmıştır. Ankara'da İngiltere ve Fransa ile üçlü bir ittifak antlaşması yapılmıştır.

Türkiye-İngiltere-Fransa arasında Karşılıklı Yardım Antlaşması 19 Ekim 1939'da saat 18.30'da Ankara'da Dışişleri Bakanlığı binasında Başbakan ve Dışişleri Bakanı Vekili Dr. Refik Saydam, Fransız Büyükelçisi M. Rene Massigli ve Büyük İngiltere Büyükelçisi Hughe Montgomery Knatchbull Hugesssen arasında tarihe [Ankara Antlaşması](#) olarak geçen Türk-İngiliz-Fransız antlaşması imzalanmıştır. İngiliz Dışişleri Arşivi'nde İngiliz Büyük Elçisi Sir Huges Knatchbull Hugesssen tarafından İngiltere Dışişleri Bakanı Viscount Halifax'e 19 Ekim 1939 tarihli gönderilen belgede Türk-İngiliz-Fransız antlaşmasının 19 Ekim tarihinde saat 16.30'da basın mensupları huzurunda imzalandığı bildirilmiştir. Antlaşmaya ekli diğer belgeler ile askerî konvansiyon ve özel antlaşmanın önceden ayrı ayrı ve gizli olarak imzalandığı aktarılmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Viscount Halifax bir gün sonra Büyük Elçi Sir Huges Knatchbull Hugesssen'e verdiği cevapta verilen emekler sonunda antlaşmanın yapılmasında gösterilen çabalardan dolayı büyükelçi ve personeline tebrik ve teşekkür mesajı bildirilmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Viscount Halifax, İngiliz Büyükelçisi Sir Huges Knatchbull Hugesssen'e 19 Ekim 1939'da göndermiş olduğu telgrafta İngiltere, Türkiye ve Fransa arasında imzalanan karşılıklı yardımlaşma antlaşmasının imzalanmasından dolayı iyi dileklerini ve tebriklerini içeren bir mesaj göndermiştir. Üç ülkenin ortak çıkarlarını ilerletmek için iş birliği yapma kararlılığının kanıtı olan antlaşmayı memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.

Söz konusu ittifak daha önceki deklarasyonların hükümlerini aynen kapsamıştır. Ancak deklarasyonlardan farklı olarak İngiltere ve Fransa'nın bir Avrupa devletinin saldırısına uğraması durumunda Türkiye tarafsızlık izleyecekti. Ayrıca ittifaka artık Balkanlar bölgesi de dâhil edilmişti. İngiltere ve Fransa, Yunanistan ve Romanya'ya verdikleri garantiler sebebiyle savaşa girerlerse Türkiye de onlarla birlikte savaşa katılacaktı. 19 Ekim 1939'da Türkiye, Fransa ve İngiltere'yle imzalanan Karşılıklı Yardım Antlaşmasına göre;

1. Türkiye'nin bir Avrupalı devletin saldırısına uğraması halinde Türkiye, bu devletle savaş durumuna girdiğinde İngiltere ve Fransa, Türkiye ile iş birliği yapacak ve ona ellerinden gelen yardım ve desteği göstereceklerdi.
2. Bir Avrupalı devletin saldırısı ile başlayan ve Akdeniz'de İngiltere ile Fransa'nın karışacakları bir saldırı durumunda Türkiye, Fransa ve İngiltere ile iş birliği yaparak onlara elinden gelen yardım ve desteği gösterecekti. Buna göre Akdeniz'de muhtemel bir savaş durumunda, üç devlet aralarında yardımlaşacaktı.
3. 13 Nisan 1939 tarihli İngiltere ve Fransa tarafından verilen demeçlerle Yunanistan ve Romanya'ya verilen

garantilerden dolayı İngiltere ve Fransa ile üçüncü bir devlet arasında bir savaş çıktığı takdirde Türkiye bu iki devlete yardım edecekti.

4. Fransa ve İngiltere bir Avrupalı devletle bu devletin saldırısından dolayı bir savaşa tutuşurlarsa Türkiye bu iki devlet hakkında tarafsızlık gösterecekti.

5. Bu antlaşmanın tatbiki sonucunda taraflar savaşa girecek olursa silah bırakımı ya da barış için birlikte karar verilecekti.

Antlaşmaya ekli '2 Numaralı Protokol'de Türkiye'nin üstleneceği yükümlülüklerin Sovyetler ile silahlı bir anlaşmazlığa sürüklenmesine neden olmayacağı ifade edilmiştir. Böylece Türkiye, Sovyetlerden tamamen ayrılmış ancak kendisini bu devletle bir savaşa sürükleyecek olan durumları engellemek için de önlemler almıştır. Antlaşma 15 yıl için imza edilmiş olup, sürenin sona ermesinden 6 ay önce taraflardan biri tarafından son verilme isteği bildirilmediği takdirde her defasında 5 yıllık bir süre için antlaşma kendiliğinden uzamıştır. Gizli tutulan '3 Numaralı Protokol'de Yunanistan ya da Bulgaristan sınırına savaş riski ulaştığında İngiltere ve Fransa'nın gereken yardımı yapması öngörülmüştü. Gizli askerî sözleşmede ise muhtemel gelişmelere karşı yardımlaşmanın ne şekilde yapılacağı, İngiliz ve Fransız güçlerinin Türk topraklarından nasıl yararlanacağı belirlenmiştir. Bilhassa Selanik'i elde tutmanın ve On iki Ada'yı tehlikesiz hâle getirmenin ehemmiyeti ifade edilmiştir. 20 Ekim'de Ankara'da İngiltere ve Fransa ile Türkiye arasında ekli özel antlaşmayla Türkiye'nin gerekli savaş araç ve gereçlerini karşılayabilmesi amacıyla 25 milyon sterlin tutarında bir kredi açılmıştır. Bu antlaşma, Türkiye ile İngiltere ve Fransa'nın savunma gereksinimlerinin karşılanması, Balkanların güvenliği meselesi, özellikle Yunanistan ve Romanya'nın korunmasını sağlarken Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile savaşa sürüklenmesi olasılığının da önlenmesi gibi çok yönlü ve karmaşık sorunları düzenlemiştir.

İmzalanan muahedenin ardından Başvekil Refik Saydam ve Fransız, İngiliz büyükelçileri imzalanan muahedenin önemini ifade eden kısa nutuklar söylemişlerdir. Vakıf gazetesinde yer verilen bu konuşmada Başvekil Refik Saydam'ın *"Türkiye, Fransa ve Büyük Britanya arasında mevcut görüş ve menfaat birliğini gösteren bu mühim vesikayı imza etmekle fevkalade bahtiyarım."* sözlerine yer verilmiştir. Fransa Büyükelçisi Massigli, İngiliz- Fransız-Türk muahedesinin bir hüsnüniyet, mantık ve dürüstlük eseri olduğunu dile getirmiştir. İngiltere Büyükelçisi Sir Huges Knatchbull Hugesssen yapılan işin büyük bir kıymeti olduğunu hissettiğini ve bunun sadece imza veren üç devlet için değil, bütün dünya için inşa edilecek olan bir binanın temel taşı olduğunu söylemiştir. Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Türkiye Büyük Millet Meclisinde antlaşmaya dair yaptığı bir konuşmada *"Kim ne derse desin bu muahede sulha hizmet eden ve tamamen hüsnü niyet eserdir ve bundan sonra üç devletin sulh için çalışmaları daha etkili ve verimli olacaktır."* demiştir. Ali Rana Tarhan (İstanbul Milletvekili) Meclisteki görüşmelerde Üçlü İttifak Antlaşması ile ilgili olarak hiç kimsenin toprağında gözü olmayan ve yurdun korunması hususunda gaflet ve ihmale asla izin vermeyen Cumhuriyet Türkiye'sinin ana siyasetine uygun olduğunu belirtmiştir. Tarhan, antlaşmanın emniyet tedbiri olarak tasvip ve takdir ile karşılandığını belirtmiştir. Muhittin Baha Pars (Bursa Milletvekili) konuya dair yaptığı konuşmada; hedefin sulh, sükûn ve insaniyet tecellilerini görmek arzusu olduğunu ve hiçbir kimseyle ne husumet ne de nefretin olmadığını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Mecliste yaptığı konuşmada Türkiye'nin hareket hattını açık ve samimi şekilde belli etmesinin sulh yolundaki vazife tedbirlerinden en etkili olduğunu dile getirmiştir. İnönü, Türkiye'nin söz konusu muahede ile harp faciasının genişleme ve gelişmesine mani olma gayesi taşıdığını söylemiştir. Üçlü İttifak Antlaşması dünya basınında da yankı bulmuştur. The Evening Star gazetesinde *"15 Yıllık Karşılıklı Yardım Antlaşması Türkiye Tarafından Müttefiklerle İmzalandı"* başlığıyla verilmiştir. Antlaşmanın *"savaşa yol açan bir saldırı*

eylemi durumunda" birbirlerine yardım etmek üzere İngiliz-Türk ve Fransız-Türk girişimlerinin sonucu olduğu bildirilmiştir. Fransa, İngiltere ve Sovyet Rusya arasında Akdeniz Bölgesi'nde bir savaş çıkması durumunda Türkiye'nin tarafsız kalmasına izin veren bir maddeyi antlaşmanın içerdiği belirtilmiştir. Antlaşmanın ekonomik olduğu kadar askerî maddeleri de kapsadığı aktarılmıştır. The Evening Star gazetesinde antlaşmanın kimler tarafından imzalandığı bilgisi verilmiş ve TBMM tarafından onayının beklendiği duyurulmuştur. İngiltere Başbakanı Chamberlain'in Ankara'da; İngiltere, Fransa ve Türkiye temsilcileri arasında 15 yıllık karşılıklı yardımlaşma antlaşması imzalamış olmasını aynı gün Mecliste duyurduğunu bildirmiştir. Aynı gazetede "Yunanistan ve Romanya Garantisi" başlığı altında İngiltere ve Fransa'nın, Yunanistan ve Romanya'ya bağımsızlıklarına yönelik olası tehditlere karşı yardım etme garantisi verdiği belirtilmiştir. Güçlü bir askerî güç olarak kabul edilen Türkiye'nin stratejik bir coğrafi konuma sahip olduğuna ve tarafsızlığının veya yardımının İngiliz ve Fransız deniz gücü için büyük önem taşıyacağına işaret edilmiştir.

The Waterbury Democrat gazetesinde İngiliz-Fransız-Türkiye karşılıklı yardımlaşma paktı doğrultusunda kararlaştırıldığı rivayet edilen kredilerin miktarlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Henry Shapiro tarafından The Waterbury Democrat gazetesinde "İngiliz-Fransız-Türk Paktı Barış Aracı Olarak Görülmüyor" başlıklı yazıda üçlü paktın Moskova'daki yankılarına değinilmiştir. Moskova'nın resmî hükümet gazetesi İzvestia'nın iddiasına göre Büyük Britanya ve Fransa, Türkiye ile yaptıkları karşılıklı yardım paktı aracılığıyla Rusya ile Almanya'nın arasını açma girişiminde başarısız olurken Türkiye'nin savaşın yörüngesine çekilmesini başarmışlardır.

The Daily Alaska Empire gazetesinde üçlü ittifak antlaşmasına dair "Türkiye İşgal Tehdidi Altında" başlığıyla bir haber verilmiştir. Haberde Rus hükümet gazetesinde son gelişmeler üzerine sert önlemlere işaret edildiğine değinmiştir. "Sovyetlerden Yeni Harekât İmaları Verildi" başlığı altında, Rus hükümetine ait İzvetia gazetesinin "Türkiye savaşın yörüngesine çekilmiştir." ifadelerine yer verdiği aktarılmıştır. Rus hükümet gazetesi İzvetia'da Rusya'nın, Türkiye'yi Almanya ile Rusya arasına sokma planlarının boşa çıktığının, paralel bir pakt müzakeresinde başarısız olduğunun ve Türkiye'nin müttefikler Büyük Britanya ve Fransa ile karşılıklı yardımlaşma paktı imzalamasının Türk hükümetini rahatsız edici bir duruma soktuğunun yazıldığı belirtilmiştir. The Daily Alaska Empire gazetesi Türkiye, İngiltere ve Fransa'nın askerî iş birliği planları üzerinde görüştüklerini aktarmıştır. Evening Star gazetesinde "İngiltere ve Türkiye Görüşmelerde" başlıklı yazıda İngiltere'nin Türkiye ile yeni İngiltere-Fransa-Türkiye karşılıklı yardımlaşma antlaşması doğrultusunda mali ve ekonomik görüşmelere başladığı bildirilmiştir. Nogales International gazetesinde "Türkiye ve Müttefikleri Karşılıklı Yardım Antlaşması İmzaladı" başlığıyla duyurmuştur. "Diplomatik Zafer" başlığı altında Türkiye'nin eski Dünya Savaşı düşmanları ile saf tuttuğu antlaşmanın, 15 yıllık bir süre için ve Doğu Akdeniz ile Balkanlar'daki mevcut toprak ve siyasi statünün korunması amacını taşıdığı bildirilmiştir. The Evening Star gazetesinde "Türk-Müttefik Paktı Metni" başlıklı haberde Akdeniz Bölgesinde savaş ya da saldırı durumunda karşılıklı yapılacak yardım denilerek paktı imzalayan devletlerin temsilcileri ve görevleri kısaca tanıtılmıştır. "Ankara'da imzalanan İngiliz-Fransız-Türk karşılıklı yardım antlaşmasının metni şöyle" denilerek antlaşmanın maddelerine dair bilgiler verilmiştir. Haberde, ulusal güvenliklerinin çıkarları doğrultusunda karşılıklı nitelikte bir antlaşma imzalamak ve baskıya karşı direniş için karşılıklı yardım sağlamak isteyen tam yetkili kişilerin antlaşmanın yapılması için tayin edildiği bildirilmiştir. The Evening Star gazetesi Türkiye-İngiltere ve Fransa antlaşmasının Yunanistan, Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Moskova, Berlin gibi ülkelerdeki yankılarına yer vermiştir. Gazetede Türklerin müttefiklerle yaptığı antlaşmanın Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'da diğer ülkelerin toprak talebine karşı bir siper olarak görüldüğü aktarılmıştır. Macaristan'da sıkı hükümet denetimi altındaki Macar gazetelerinde sütunların çoğunun Macaristan hariç olmak üzere tüm dünyanın antlaşmaya yönelik tepkilerine ayrıldığı belirtilmiştir. The Evening Star gazetesinde üçlü paktın

Londra'daki etkilerine dair İngiltere Başbakanı Chamberlain'in İngiltere-Fransa-Türkiye yeni antlaşmasıyla ilgili olarak parlamentoya yaptığı açıklama metnine yer verdiği bildirilmiştir. The Norn Nugget gazetesi üçlü paktla ilgili haberi "Türkiye Müttefikleriyle Antlaşma İmzaladı" başlığı ile vermiştir. Haberde İngiltere, Fransa ve stratejik Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de "en az 15 yıllık bir süre için" karşılıklı yardımlaşma antlaşması imzaladığı bildirilmiştir. Haberin devamında üç ülke arasında Akdeniz'de savaşa yol açan bir saldırı durumunda birbirlerine yardım etmek için antlaşmalar yapıldığı belirtilmiştir. The Evening Star gazetesinde Dewitt Mackenzie tarafından verilen haberde İngiliz-Fransız-Türk karşılıklı yardım antlaşmasının müttefik başkentlerde Almanya'ya karşı büyük bir zafer olarak ve Doğu'da Akdeniz hâkimiyet bölgesinde müttefiklerin durumunu güvence altına almak üzere yapıldığı aktarılmıştır. Haberin devamında İtalyan basınının, kayıtsız bir tutum benimsediği belirtilmiştir. Gazete "Değişen Dünya" başlığı altında ise İngiliz-Türk-Fransız antlaşmasının totaliterler için kötü haber ve Fransızlar, İngilizler ve Amerikan silah üreticilerinden bazıları için iyi haber olduğu değerlendirilmiştir.

Üçlü antlaşmanın ulusal basındaki yansımalarına bakıldığında Tan gazetesinde ittifak dolayısıyla üç devlet arasında tebrik telgraflarının iletildiği bildirilmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile İngiltere Kralı Altıncı Jorj, Türk-İngiliz-Fransız ittifakı sebebiyle karşılıklı tebrik telgraflarının gönderildiği aktarılmıştır. İsmet İnönü, mesajında üç devlet arasındaki iş birliğinin sulh davasına ve insanlığın refahına hizmet etmesini samimiyetle temenni ettiğini söylemiştir. Kral Altıncı Jorj, verdiği cevapta akdedilen paktın sulh davasını takviye için sarf olunan mesainin en samimi delili olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu muahedenin iki memleket arasındaki samimi dostluğu ve karşılıklı saygıyı taçlandırdığını dile getirerek Türkiye ve Türk milleti hakkındaki refah ve saadet temennilerini iletmiştir. Tan gazetesinde "Türk-İngiliz-Fransız Karşılıklı Yardım Muahedesi İmzalandı" başlıklı haberde Türkiye'nin Akdeniz'de ya da doğrudan doğruya bir saldırıya maruz kalması hâlinde İngiltere ve Fransa'nın fiilen yardım edecekleri belirtilmiştir. Tan gazetesinde yer alan habere göre İngiltere Başbakanı Mister Chamberlain, Avam Kamarasında Türk-İngiliz-Fransız muahedesinin imzasını ilan ettiği ve bu muahede dolayısıyla açıklamada bulunduğu aktarılmıştır. Tan gazetesinde Ömer Rıza Doğrul "Türk-İngiliz-Fransız Antlaşması" başlıklı yazısında Türkiye Cumhuriyeti merkezinin tarihî bir hadiseye daha şahitlik ettiğini belirterek bu mesut hadisenin Türk-İngiliz-Fransız antlaşmalarının imzası olduğunu ifade etmiştir. Yazar bu antlaşmanın milletlerarası barışı sağlamlaştıran kıymetli ve kuvvetli bir eser olduğuna işaret etmiştir. Tan gazetesinde M. Zekeriya Sertel "Türkiye Demokrasilerle Mukadderatını Birleştirmiştir" başlıklı yazısında üçlü antlaşmaya ilişkin yapmış olduğu değerlendirmede üç devlet arasında imza edilen ittifak muahedesinin Türkiye'nin siyasi hayatında büyük bir dönüm noktası ve tarihî bir hadise olduğuna değinmiştir. M. Zekeriya Sertel "Balkanlarda ve Akdeniz'de Tecavüz Tehlikesi Kalmamıştır" başlıklı yazısında Türk-Fransız ve İngiliz antlaşmasının dünyanın her tarafında büyük akisler yaptığını ve bu ittifak ile sulhun hiç olmazsa dünyanın bir kısmında en büyük garanti olarak alkışlandığını belirtmiştir. Falih Rıfkı Atay, "Büyük Bir Sulh ve Emniyet Eseri" başlıklı yazısında hükümetin milleti harp tehlikesinden uzak tutmak için en etkili çare olarak sulh için birleşen memleketlerle, harbi de göze alarak iş birliği yapmakta bulunduğunu dile getirmiştir. İkdâm gazetesinde Ebüzziyade Velid, antlaşma sayesinde harp afetinin şarka ve Balkanlara sirayetini mani olunacağını belirtmiştir. Yeni Asır gazetesinde "Beklenen Muahede Dün İmzalandı" başlığıyla verilmiştir. Son Telgraf gazetesinde "Sovyetler Ankara Paktını Müsait Karşıladı" denilmiştir. Haberde Sovyetlerin bu muahedede aleyhlerine hiçbir şey görmedikleri, Berlin'in ise muahedeyi tetkik ettiği bildirilmiştir. İmzalan ittifakla ilgili olarak Anadolu gazetesinde "Hiçbir devlet aleyhine olmayan muahede, sadece sulhu kurtarmak ve tecavüzleri durdurmak içindir." denilmiştir. Yunus Nadi "Türkiye ile İngiltere ve Fransa Arasında.." başlıklı yazısında Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile imzaladığı muahedenin Akdeniz'de ve Türkiye'nin emniyet sahası olan bölgelerde barışı korumak maksadıyla karşılıklı yardım taahhütlerinden ibaret olduğu aktarılmıştır. Vakit gazetesinde "Türk-İngiliz-Fransız Paktı İmzalandı" başlıklı

haberde muahedenin hiçbir devlet aleyhine olmadığı, saldırılara karşı koymak için imzalanan bir yardımlaşma akdi olduğu belirtilmiştir.

Son Telgraf gazetesinde antlaşmanın dünyadaki yansımalarına yer verilmiştir. Antlaşmanın İngiltere ve Fransa'da iyi tesirler yarattığına değinilerek Londra'dan edinilen bilgiye göre Ankara'da imza edilen pakt nedeniyle Türkiye'nin Rusya ile geçmişten süre gelen dostluğunu korumak ve devam ettirmek hususunda gösterilen arzunun İngiliz ve Fransız hükümetleri nezdinde tasvip ve takdir edildiği bildirilmiştir. Akşam gazetesinde yabancı basından Times gazetesi ve Daily Telegraph gazetelerinde yer alan haberlere yer verilmiştir. Times gazetesinin yazdığı makalede antlaşmanın Akdeniz'de sulhun devamında tesiri olacağına, Daily Telegraph gazetesinde ise Türkiye'nin Balkanlardaki nüfuzundan bahsedilerek imzalanan paktın Doğu Akdeniz'de barışı kuvvetlendireceğinin yazıldığı aktarılmıştır. Star gazetesinde yer alan yazıda Türkiye tarafından başarılan güzel diplomasiye değinildikten sonra Türk'ün sadık bir dost ve kuvvetli bir rakip olduğu belirtilmiştir. Akşam gazetesinde paktın Fransa'daki yankılarına da yer vermiştir. Üçlü antlaşmadan memnuniyet duyan Fransız kamuoyunda, Almanya'nın çabalarının sonuçsuz kaldığı inancı oluşmuştur. Antlaşma, Batılı iki büyük demokrasinin Orta Doğu'da bir başarısı olarak değerlendirilmiştir. Üçlü ittifakın, Balkanlarda istikrarın teminine katkı sağlayacağı yazılmıştır. Paris'ten aktarılan bilgiye göre İngiltere ve Fransa ile karşılıklı yardım muahedesini imzalamış olan Türkiye'nin dürüstlük ve cesaretinin methedildiği aktarılmıştır. Ere Nouvell gazetesinde, imzalan üçlü paktın Almanya için bir başarısızlık teşkil ettiği belirtilmiştir. Almanya'nın, merkezî ve Doğu Avrupa'daki diplomatik planının yani harp planının en önemli kısmının suya düştüğü ifade edilmiştir. Figaro gazetesinde yer verilen bir habere atıfta bulunularak, imzalanan muahededen dolayı Fransa'nın müteşekkir olduğu, İngiliz-Fransız ittifakını kuvvetlendirmekle birlikte Akdeniz ve Doğu Avrupa'da sulh ve istikrar teşkil edeceği aktarılmıştır. Madam Tabouis ve Oeuvre gazetelerinde Türk ordusunun birinci sınıf bir ordu olduğu, Türk askerinin cesareti ifade edilmiştir. Temps gazetesinde Türk-İngiliz-Fransız antlaşmasının mühim bir hadise olduğu bu antlaşmanın Almanya için büyük, siyasi bir hezimet olduğu bildirilmiştir. Akşam gazetesinde paktın Amerika'daki yankılarına da yer verilmiştir. New York Times gazetesinin makalesinde garp devletlerinin İngiliz-Fransız ve Türk misakı ile esaslı bir kazanç temin etmiş olduklarının yazıldığı aktarılmıştır.

Özlem YILDIRIM KIRIŞ

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Birleşim:3, Cilt:6, Oturum:1, 08.11.1939.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Birleşim:1, Cilt:6, Oturum:1, 01.11.1939.

Arşiv Belgeleri

The National Archives (NA)

NA, FO 424/283, R- 8954/328/37.

NA, FO. 424/283, R- 9052/661/67.

NA, FO. 424/283, R- 9047/661/67.

NA, FO. 424/283, R- 8964/661/67.

NA, FO. 424/283, R- 8964/661/67.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 21 Teşrinevvel 1939 (20.10.1939).

Anadolu, 20 İlkteşrin 1939 (20.10.1939).

Evening Star, 23 October 1939.

Nogales International, 21 October 1939.

Son Telgraf, 20 Birinciteşrin 1939 (20.10.1939).

Tan, 20 İlkteşrin 1939 (20.10.1939).

Tan, 21 İlkteşrin 1939 (21.10.1939).

The Daily Alaska Empire, 21 October 1939.

The Evening Star, 19 October 1939.

The Nome Nugget, 20 October 1939.

The Waterbury Democrat, 23 October 1939.

Vakit, 20 İlkteşrin 1939 (20.10.1939).

Yeni Asır, 20 İlkteşrin 1939 (20.10.1939).

Kitaplar

AKŞİN, Sina, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2012.

AKŞİN, Sina, **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 6. Basım, İstanbul 2018.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yayınevi, 15. Baskı, 2005.

ATABEY, Figen, **1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı**, IQ Kültür Sanat Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2014.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, II. Cilt (1938-1950), Remzi Kitabevi, 9. Basım, İstanbul 2007.

BAŞAR ÖZAL, İlkin, **Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi**, Timaş Yay., 4. Baskı, İstanbul 2021.

BODUR, Harun, **Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Yeditepe Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2013.

DERİNGİL, Selim, **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2003.

KAYRA, Cahit, **Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü**, 1923-1950 Devletçilik Altın Yıllar, Tarihçi Kitabevi Yay., İstanbul 2013.

KAYRA, Cahit, **Savaş Türkiye Varlık Vergisi**, Tarihçi Kitabevi Yay., 7. Baskı, İstanbul 2021.

KENNEDY, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,10. Baskı, İstanbul 2005.

KOCABAŞ, Süleyman, **İnönü Dönemi (1938-1950)**, 1. Baskı, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2009.

KOÇAK, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt I, İletişim Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1986.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Kitabevi Yay., 29. Baskı, Ankara 2019.

TOPRAK, Zafer, TEKELİ, İlhan vd., **Modern Türkiye Tarihi**, Edt. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara 2019.

TOPUZ, Hıfzı, **Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, 1. Basım, İstanbul 2003.

TUNCER, Hüner, **İsmet İnönü’nün Dış Politikası (1938- 1950)**, Kaynak Yay.,2. Basım, İstanbul 2012.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi, 3. Kitap (İkinci Bölüm), Yeni Türkiye’nin Oluşumu, (10 Kasım 1923-1938)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2018.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi, 4. Kitap (Birinci Bölüm), Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye, (10 Kasım 1938 -14 Mayıs 1950)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2019.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der Yayınları, 10 Basım, İstanbul 2015.

YALÇIN , Durmuş v.d., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi, Can Matbaacılık, Ankara 2004.

Makale ve Bildiriler

ATAY, Falih Rıfki, “Büyük Bir Sulh ve Emniyet Eseri”, **Ulus**, 20 İkteşrin 1939.

DOĞRUL, Ömer Rıza, “Türk-İngiliz-Fransız Anlaşması”, **Tan**, 20 İkteşrin 1939 (20.10.1939).

NADİ, Yunus, “Türkiye İle İngiltere ve Fransa Arasında..”, **Cumhuriyet**, 20 Birinciteşrin 1939.

SERTEL, M. Zekeriya, “Türkiye Demokrasilerle Mukadderatını Birleştirmiştir”, **Tan**, 21 İkteşrin 1939 (21.10.1939).

SERTEL, M. Zekeriya, “Balkanlarda ve Akdeniz’de Tecavüz Tehlikesi Kalmamıştır”, **Tan**, 22 İkteşrin 193 (22.10.1939).

SHAPIRO, Henry, **The Waterbury Democrat**, “Anglo-French-Turkish Pact Not Regarded as Peace Instrument”, 21 October 1939.

SOSYAL, İsmail, “1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı”, **Bellekten**, Türk Tarih Kurumu, Sayı: [Nisan 1982](#), Cilt 46, Sayı:182 ss: 367-414.

SÖNMEZ, Şinasi, “İkinci Dünya Savaşı Öncesi İngiliz-Fransız-Türk İttifakının Fransız Basınına Yansımaları (1939)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** Sayı: 63, Güz 2018, s. 275-299.

VELİD, Ebüzziyade, “Anlaşmanın Kat’ileşmesi Karşısında”, **İkdam**, 20 Birinciteşrin 1939.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-ingiliz-fransiz-baglasmasi-19-ekim-1939/?pdf=6022> adresinden erişilmiştir